

EGYETEMI REFORM VAGY ÚJ EGYETEM*

Közel két évtizede folyik nálunk a vita az egyetemi reformról. Bonyos erőfeszítések is történtek, amelyek az egyetem korszerű átszervezésére és munkájának korszerűbbé tételére irányultak, azzal a céllal, hogy a felsőoktatási intézmények is gyorsabban alkalmazkodjanak társadalmunk igényeihez, törekvéseihez. Azonban ezek az erőfeszítések, valamint az elindított folyamatok nem voltak átfogóak és társadalmi szempontból igazoltak, egyoldalú és nem mindig tudományos elképzeléseken és terveken alapultak. Jobbára a régi, hagyományos keretekben keresték az új formákat, megoldásokat. A meghatározás úgy szól, hogy az egyetemnek három alapvető funkciója van: tudományos, pedagógiai és transzfer (tudomány-átviteli) szerepe, csakhogy e szerepek mélyebb tudományos kidolgozása, kapcsolatának és egymás közti feltételezettségének kimunkálása nem történt meg.

E funkciók egybekapcsolása és egységesítése céljából az újvidéki egyetem keretében (és más egyetemeken is) intézeteket létesítettek, amelyeknek egy része bezárkózott és meglehetősen keveset tett az intézet és az egyetem belső szervezetének korszerűsítése érdekében.

Ebben pedig a reformnak nemcsak eltérő, de néha szűk látókörű és egyoldalú felfogása tükröződik. Néhány előfeltétel hiányában, gyökeres, jelentős változásokra nem kerülhetett sor, bár ezekben a folyamatokban pozitív tendenciák mindenképpen fellelhetők, néhány rész megoldás pedig teljes egészében elfogadható.

Mindezt figyelembe véve joggal vetődik fel a kérdés: Egyetemi reformot vagy új egyetemet akarunk-e? Vajon adható-e kategorikus válasz a feltett kérdésre?

Tudatában vagyunk a klasszikus egyetem elévülésének. Azonban tisztában vagyunk-e társadalmunk pillanatnyi és jövőbeli szükségleteivel, azzal hogy milyen igényeket támaszt és mit követel a közeljövőben és

* A dubrovniki nemzetközi szemináriumon elhangzott beszámoló.

távolabbi síkon a tudománytól, az egyetemi intézményektől. A kérdés tehát a jövő tervezését is magába foglalja, s ezzel kapcsolatban még sok dolog tisztázásra vár. Az ilyen alapvető kérdések megvitatásával párhuzamosan lehetőségeinket is reálisabban kell felmérnünk, elsősorban az emberi tényezőt, hogy minél objektívebben tekintsük át az eddig megtett utat.

Voltaképpen mi is változott meg az utóbbi években nálunk; milyen változások történtek az egyetemen és mi tette ezt szükségessé? Az újdéki egyetem tapasztalataiból a következőket állapíthatjuk meg:

— szemmel láthatóan növekedett a *tudományos-kutatómunka iránti érdeklődés és fokozódott a fiatal tudományos dolgozók alkalmazása;*

— *nagyobb lehetőségek nyíltak a tudományos vívmányok gyakorlati alkalmazására, illetve az egyetemek (és tudományos dolgozók) és a túrsult munka szorosabb együttműködésére;*

— *az új óra- és tantervek kidolgozásával (vagy a régiak kiegészítésével és korrigálásával) új profilú szakembereket képeznek, összhangban a gazdaság és gazdaságon kívüli társadalmi tevékenységek valódi vagy állítólagos szükségleteivel;*

— *az anyagi helyzet javításával párhuzamosan az oktatás korszerűsítésére is történtek kezdeményezések, helyenként sikerült kapcsolatba hozni a tudományos kutatómunkát és az oktatási folyamatot, s ezzel az egyetemistákat is bevonni a kutatómunkába stb.*

Mindez pedig oda vezetett, hogy sok intézetben dinamikusabbá vált a munka, közelebb került az élethez, a társadalmi valósághoz.

Ugyancsak figyelemre méltó mozzanat (igaz egészében véve elég lassú folyamat) az egyetemi tanár—egyetemista viszony fokozatos humanizálása és általában a szocialista öngazgatási viszonyok fejlesztése, valamint az egyetemi öngazgatási mechanizmus bejáródása a felsőoktatási intézményekben.

Ugyancsak a változások között tartjuk nyilván az öngazgatási érdeklőségek létrehozását is. Azonban egyelőre ezek még inkább csak új szervezeti formák, amelyektől sokat várunk. A változások eredményei mellett azonban nem hallgathatjuk el a fogyatékoságokat sem. Mindezekelőtt annak időszerűségére utalnánk, hogy a *mennyiségi növekedés nem megy át minőségi változásba, holott esetünkben éppen ez utóbbira volna szükség.*

A *tudományos munkában* ugyanis az a legfontosabb, hogy valóságos társadalmi szükségletek alapján történjen, hogy eredményei ne az egyéni érvényesülést, hanem közvetlenül vagy közvetve, a gyakorlatot, a konkrét problémák megoldását szolgálják. Szem előtt kell tartani ezenkívül, hogy milyen mértékben irányul az aktuális, égető társadalmi kérdések megoldására (vagy megkerüli ezeket), mennyire függ a napi politikától, milyen kritériumok alapján és milyen módszerekkel hitelesítik eredményeit, általában hogyan irányítják, szabályozzák ezt a munkát stb.

Ha ebből indulunk ki, akkor azonnal kételyeink támadhatnak az

egyetemi tudományos munkával szemben, és olyan, aktuális feladatok jelentkeznek, melyeket a tudományos munka korszerű értelmezése alapján mind rendszeresebben és hatékonyabban kellene teljesíteni. Enélkül nem lehet új, korszerű egyetemet kialakítani. A régi és elévült felújításával tehát nem sokra megyünk, inkább olyan forradalmi változásokat kell eszközölni, amely a jelenlegiből csak az arra érdemeset őrzi meg.

A transzfer, a tudomány gyakorlati alkalmazása szoros kapcsolatban áll a tudomány szerepével, amely viszont az egyes tudományágak fejlettségétől függ. Az igények rendkívül nagyok, de a lehetőségek is. Ajánlatos, volna, hogy a munkaszervezetek mind gyakrabban kerüljenek közvetlen kapcsolatba a tudománnyal — az igazival, a nekik megfelelő tudománnyal. Ezen a téren is sok alkalom adódik a privatizálásra és visszaélésre. Egy bizonyos fejlődési szinten, az ilyen irányú tevékenység csak a jövőben jut majd kifejezésre az emberi tevékenység minden szférájában. Következésképp *a transzfer is a szó szoros értelmében az egyetemek és tudományos dolgozók tevékenységének alkotórészévé kell, hogy váljon.* Ezért szervezettebben kell irányítani, koordinálni és társadalmi szempontból is hitelessé tenni.

Az egyetemek elsődleges feladata még a közelmúltban is a *szakemberképzés és a tudományos dolgozók felkészítése volt.* Félő azonban, hogy az egyetemeken belüli tudományos intézeteknek, a tudományos munkának az oktatással történő egybekapcsolása mindinkább háttérbe szorítja ezt a feladatot. Amennyiben ez a jelenség még kifejezettebb méreteket ölt, s ha az intézkedésekben természetesnek is tekintik, akkor ez egy akkora melléfogás lesz, hogy a következményeit szinte még nem is sejtethetjük. Ezt azonban nem szabadna megengedni; az egyetem alapvető funkcióinak és a társadalom iránti kötelezettségeinek pontosabb meghatározásával ennek is útját állhatjuk.

Nem nehéz felismerni, hogy az egyetem pedagógiai funkciója és a tudományos munka között szoros kapcsolat és függőségi viszony van. Az oktatás, a pedagógiai munka a tudományos eredményeken nyugszik, a tudományos felismerések az előadás tartalmába kerülnek, de ugyanakkor az előadás maga is serkentheti e tartalmak gazdagítását, az új kutatásokat, ha a saját kapacitásait (az egyetemistákat) is kihasználja ebben a munkában.

Ez a kapcsolat elsősorban az új óra- és tantervek kidolgozásakor nyilvánulhat meg. Vajon az új tantervek és programok kidolgozásakor megfelelő mértékben használták-e ki ezeket a lehetőségeket? — Erre nehéz egyöntetű és igenlő választ adni. Egyfelől a meglévő tervek és programok módosításából indultak ki, másfelől (az új profilú szakemberképzésből) valami egészen újat kellett létrehozni. Mindkét esetben a munkaprogramozás korszerű metodológiájának kidolgozása és a rendelkezésére álló elméleti (didaktikus) alapok hiányoztak. Ezért kizárólag mint szűkebb szakmai, illetve tudományos feladatot fogták fel, s nem történt meg az oktatás tartalmának korszerű koncentrációja, valamint a

szükséges integráció és koordináció az egyes káderprofilok tájékoztatásában. Sőt ezeknek az új profiloknak a kidolgozása is hiányos, az egyetemi oktatás célja és feladata sem elég konkrét, s ezért sem a tartalmak, sem pedig az eszközök nem a gyakorlathoz alkalmazkodtak.

Különösen fájó kérdés a szakirányú középiskolák, a főiskolák és az egyetemi tantervek kapcsolata. Egy égető problémára hívjuk itt fel a figyelmet:

— *bár az egyetem egyben pedagógiai intézmény is, ahol a legmagasabb szintű káderképzés folyik, munkájából majdnem teljes egészében hiányzik a pedagógia alkalmazása és a pedagógiai szellem.*

Mely mozzanatai és feladatai vannak a reformnak teljes egészében mellőzve, illetve csak többé-kevésbé „érintve” az egyetemen?

Természetes lenne, hogy egy ilyen átfogó reform — az összes fontosabb mozzanat — az egyetem életében és munkájában mindenütt érezhetővé váljon. A legfontosabbak egyike pedig kétségkívül az *oktatási folyamat korszerűsítése*. Mindez programozással, tervezéssel kezdődik, majd a korszerű munkaszervezéssel kell folytatódnia, hogy a frontális munkaforma túlhaladása, a sablonos és gyakran rutinos előadások helyett az egyéni és csoportmunka által az oktatás nagyobb fokú individualizálásához vezessen. Az új formák aktivizáló módszereket és eszközöket követelnek, s az oktatás teljes korszerűsítése feltételezi a tanár és az egyetemista viszonyának megváltoztatását.

E téren a pozitív törekvések, újítások ellenére is bizonyos egy helyben topogás tapasztalható. Nehezen szabadulunk meg az intellektualizmustól, a maximalizmustól, történetiségtől — a didaktikus materializmustól — s a verbalizmustól. Tevékenységünk még mindig szinte kizárólag az egyetemisták középszintjéhez igazodik, a hallgatók munkájának értékelése és osztályozása elavult, egyoldalú, nem kielégítő a tanárok és egyetemisták együttműködése, néhol pedig a kölcsönös megbecsülésük is hiányzik.

Sokszor elhangzott már, hogy a középiskolai jellegű kampánytanulás nehezen válik egyetemi tanulmánnyá, mégis keveset teszünk ezeknek az elavult viszonyoknak és szervezési formáknak a túlhaladásáért.

Ismeretes, hogy egyetemeink többségén igen lesújtóak a tanulmányi eredmények, s hogy ezt a hallgatók tömegességével magyarázzák. Vajon tisztáztuk-e mi egyáltalán az *egyetemi oktatás hatékonyságának fogalmát*? Aligha, mert egyébként nem ilyen egyoldalúan értelmeznénk, nem feledkeznénk meg funkcionális, nevelési céljairól és feladatairól, illetve nem tévesztenénk szem elől ezen alapvető kategóriák összefüggését.

Az utóbbi időben kísérletet tettünk az egyetemi oktatás hatékonyságának követésére és értékelésére; az eredmény és hatékonyság fogalmának korszerű és átfogó meghatározására, illetve meghatározó tényezőik és körülményeik megjelölésére.

Az egyetemeken és intézeteikben ritkán elemzik a munka hatékonyságát.

ságát, és az öngazgató szervek sem folytatnak erről elmélyült vitákat, amelyek a helyzet megváltoztatását sürgetnék.

A *tájékoztatási módszerek* ugyancsak elavultak már felsőoktatási intézményeinkben. Többé-kevésbé mindenütt hiányzik a korszerűbb tájékoztatási rendszer, mely az öngazgatás fejlesztésének és a munkatermelékenység fokozásának előfeltétele. Egy ilyen rendszer segítségével kellene egybefogni az információk rendszeres begyűjtését — különböző források használatát, megfelelő nyilvántartás létrehozását stb. —, az információk osztályozását, feldolgozását, továbbítását az érdekelt személyekhez, tényezőkhöz, méghozzá nem is csak az egyetemen belül. Ennek a rendszernek kellene felelőlnie az élet és munka jelentős mozzanatait, az összes szubjektív és objektív tényezőt, a tevékenység minden területét, minden szervezet munkáját, mely többek között megfelelően képzett szakembereket (szakszolgálatokat) igényelne. Egy magasabb fokon a tájékoztatási rendszernek az *egyetem átalakulásával kapcsolatos* tudományos információkat is be kell gyűjtenie, és meggyorsítani mások tapasztalatainak, különösen pedig a kutatómunka eredményeinek alkalmazását.

Egy ilyen információs rendszer érezhetően hozzájárulna az öngazgatás fejlesztéséhez az egyetemen — az információk diagnosztikus és prognosztikus használatához, különösen a döntéshozatalban — és a munka nagyobb hatékonyságát is elősegítené: meghatározott szervek, eszközök, személyek mozgósítását, illetve alkalmazását, bizonyos feladatok teljesítése, az oktató-nevelő és a tudományos munka fejlesztése céljából.

Az *öngazgatási rendszer* (mechanizmus) bejáródása inkább formális, illetve technikai természetű fejlődést jelent. Sokkal fontosabb a hallgatók sokoldalú bevonásával fejleszteni az öngazgatási rendszert, melyet a tevékenység hatékonysága mellett az *öngazgatói szellem*, a *személyes és kollektív felelősségtudat*, az *öngazgatói viszonyok fejlettsége* jellemez. Ez pedig a humánus egymás közti viszonytal egyetemen a munkához, az egyetemhez, a szűkebb és szélesebb társadalmi közösséghez való helyes viszonyulást is jelenti.

Az ilyen viszonyok gyorsabb fejlődését különösen pedig a tanár—hallgató, tanár—tanár, tanár—munkatárs viszonyok humanizálását nagyban akadályozzák az *oktatók körében még mindig uralkodó régi hierarchikus viszonyok*, amelyek jórészt az egyetemi tanár munkájának elavult értékeléséből erednek. Az arra tett kísérletek, hogy munkájuk értékelése az előléptetés és kinevezés alkalmával szélesebb alpra kerüljön, egyelőre csak kismértékben szolgálja a régi keretek túlhaladását. Ez azonban nem jelenti azt, hogy sok egyetemi tanárt nem léptethettek volna elő magasabb fokozatba teljesebb kritériumok alapján is.

Az *egyetemi és felsőoktatási kollégialis és individuális ügyviteli (szakmai) szerveknek* — tudományos és tantestületek, bizottságok, rektorok, prorektorok, dékánok, prodékánok stb. — jelentős részt kellene vállalniuk a tudományos és pedagógiai munka megszervezéséből, tervezéséből, koordinálásából, irányításából és értékeléséből. Tevékenységük azonban

rendszerint ügyintézési feladatokra és az alapszabályban előírányzott munkára szorítkozik. Hiányzik a jól szervezett, korszerű vezetés, mely lényegénél fogva ugyan kollektív lenne, de továbbra is lennének individuális szervei.

Nagy nehézséget jelent továbbá, hogy ezeknek a szerveknek nem lehet támogatójuk a nem létező szakmai szolgálatokban és hogy egyeteminkben még nem alakult meg az egyetemen folyó munka tanulmányozását végző intézet. Helytelen ezenkívül, hogy a rektor, prorektorok, dékánok és prodékánok kétévenként cserélődnek, mert ez az idő túl rövid a helyzet megismeréséhez, a problémákban való elmélyedéshez és a tapasztalatszerzéshez, hogy hatékonyan ellássák ezeket az összetett és felelősségteljes funkciókat.

A problémát csak tetézi, hogy a hatékonyabb vezetés céljából gyakran még a meglévő lehetőségek és kapacitások is kihasználatlanok maradnak. Ritkán alakítanak munkacsoportokat, bizonyos feladatok, elemzések, elképzelések, beszámolók készítésére. Ezek a fogyatékoságok pedig rögtönzéshez, felületességhez, az időszerű problémák részleges és rendszertelen megoldásához vezetnek, melyből elsősorban a hallgatóknak és a társadalmi közösségnek származik kára.

Az ügyviteli (szakmai) és egyedi szervek munkájában tapasztalható hiányosságok, az elévült munkaszervezés többé-kevésbé az *egyetemi munka ésszerűtlenségében nyilvánulnak meg*, különösen pedig az öngazgatási szervek munkájában: az üresjáratokban, egyes műveletek ismétlődésében, az ülések hiányos előkészítésében stb. — az idő, az energia, az eszközök nem gazdaságos felhasználatában.

Milyen szerepük van a külső tényezőknek és szerveknek az egyetem átalakításában? Jelentős elemzések hiányában ezt nehéz felmérni. Néhány mozzanat azonban teljesen világos. Az egyetemeken nem képezheti vita tárgyát a *társult munka* hatásának jelenléte. Az utóbbi időben az egyetem is fokozatosan kitarul a társult munka előtt, némi együttműködés alakult ki a szellemi és a termelőmunka között. Igaz, ez még csak a szerény kezdete egy sokoldalú kölcsönös együttműködésnek.

A hivatásirányú oktatás *öngazgatási érdekközösségei* jelentős szerepet játszanak az egyetem fejlődésében, mivel az egyetemi tantervek és fejlesztési programok elfogadása is hatáskörükbe tartozik, s mivel a hallgatók beiratkozásának politikájáról is döntenek. Ezért fontos szerepük van az oktató- és tudományos munka politikájának kialakításában és valóra váltásában, egyszóval az egyetemi munka jelentős szabályozói. Felelőségük igen nagy, tevékenységük rendkívül összetett, a működésükhöz szükséges feltételek pedig gyakran meglehetősen szerények. Mindezekelőtt egy korszerű szakmai és tudományos bázis hiányzik, melyre támaszkodhatnának pl. a jövedelemszerzés kritériumainak és mércéinek kidolgozásában. E téren a küldöttrendszer működésében is (és általában) sok hiányosság van, gyakran a küldöttek sincsenek megbízatásuk magaslatán, s mindez kiváló televényévé válhat a technokratizmusnak.

Az elindított kutatások tehát valószínűleg hozzájárulnak a felsorolt kérdések tisztázásához és megoldásához.

Szabályzataik, irányvonalaik és döntéseik által az egyetemek munkáját és fejlődését meghatározott képviselő-testületi szervek és társadalmi-politikai szervezetek is befolyásolják. Ezekben a hatásokban mind világosabban kell tükröződniük a társadalmi érdekeknek, a felsőoktatással szemben támasztott követelményeknek.

A másik (ezzel szorosan összefüggő) kérdés: *Képes-e a mai egyetem ezeknek a követelményeknek és elvárásoknak eleget tenni, a tudományos feltevések alapján korszerűen szabályozni öngazgatási tevékenységét és meghatározott távlati előrelátással irányítani további fejlődését?*

Az alapvető kérdés: *Vajon kész-e, alkalmas-e a mai egyetem nagy változásokra, gyökeres és átjogó átalakulásra?*

Az eddigiekben az átalakulás szükségszerűségére, a megtett útra, az erőfeszítésekre, a reformkezdeményezésekre és a gyorsabb, hatékonyabb fejlődést gátló tényezőire mutattunk rá. Számos megoldásra váró problémát sorolhatunk még fel, valamint egész sor feladatot, melyet a közeli és távolabbi jövőben kell teljesíteni. Most a további fejlődés irányvonalát és útját kell rendszerezniünk és összegeznünk, és egy gyökeres átalakulás előfeltételeire utalni.

Az egyetem átalakulásának, további fejlődésének irányelvei és előfeltételei

Ha öngazgatású társadalmunkban az egyetemet a szó szoros értelmében a társadalmi élet, a társult munka alkotórészének tekintjük, akkor feltétlenül törölni kell az egyetem intézményéből mindazt, ami elavult és régi, s helyébe forradalmi újat, minden tekintetben korszerűt kell teremteni. Ilyen gyökeres változás pedig csak fokozatosan, szakaszonként és a szükséges előfeltételek megteremtésével érhető el.

Az előfeltételek egyike pedig az egyetem feladatköréről, helyéről alkotott nézetek, felfogások, álláspontok megváltoztatása, valamint a tudomány és a tudományos munka szerepének, illetve a gyökeres átalakulás szükségességének és lehetőségeinek meghatározása.

A megoldásra irányuló erőfeszítések nem lehetnek részlegesek, felemások; *előbb körvonalazzuk a jövő egyetemét, majd kidolgozzuk, konkretizáljuk s ennek alapján jóváhagyjuk a rövid, a közép- és a hosszú távú terveket.* Nyilvánvalóan nem lenne szabad, és nem is tudnának létrehozni egy korszerű egyetem egyedülálló modelljét, hanem *különböző modelleket, szervezési változatokat, de mindig az egységes elveket tartva szem előtt.* Az említett modellek meghatározásakor, a tevékenységi terület és jelleg mellett fontos szerepet fog játszani az egyetemnek a társult munka megfelelő részeivel való kapcsolata.

Az egyetem szerkezeti felépítésének ugyancsak tudományos feltevé-

seken kell alapulnia. Az egyetemen belüli társulás különböző rugalmas formái és a munka elasztikus, sokféle szervezeti formái elősegítik az egyetem jobb, gyorsabb alkalmazkodását az új társadalmi szükségletekhez és törekvésekhez. Ugyanakkor az egyetem keretében és egyes egyetemek között is nagyobb integrációt és sokoldalú együttműködést kellene kialakítani, a meghatározott tudományos és pedagógiai feladatok esetében az interdiszplináris és multidiszciplináris hozzáállás megvalósítása céljából.

Nem téveszthetjük szem elől, hogy egyidejűleg akarunk *korszerű, új és öngazgatású egyetemet kialakítani*. Az egyetemen folyó öngazgatásnak is egységesnek és tudományos szempontból megalapozottnak kell lennie, hogy széles társadalmi alapot létesítsen a problémák hatékony megoldására és a kitűzött feladatok teljesítésére. Az öngazgatási rendszer keretében nélkülözhetetlen egy hatékony vezetési alrendszer megteremtése, mely lehetővé teszi, hogy ez a bonyolult szervezet — az egyetem — és ezen belül a kisebbek, de szintén összetett szervezetek, a munkaszervezetek és a társultmunka-alapszervezetek (egyetemek, intézetek — más elnevezések is számításba jönnek) minél jobban, hatékonyabban működjenek. A gazdaságosság és ésszerűség elvének következetes alkalmazása és a korszerű mukamegosztás tipikus jegyei lesznek az új egyetemnek.

Az öngazgatási rendszerben továbbára is fontos szerep jut az egyetem társadalmi-politikai szervezeteinek, amelyek erőteljesebben hathatnak a küldöttrendszer tökéletesítésére, az egyéni és kollektív felelősség fokozására, az egyéni és társadalmi érdekek egyeztetésére, illetve jelentősebben hozzájárulhatnak az öngazgatású rendszer és az öngazgatású szocialista viszonyok fejlesztéséhez az egyetemen.

A *hallgatók*, mint az egyetemi munka legérdekeltebb tényezői, az új viszonyok közepette nem maradhatnak az események és a fontosabb folyamatok perifériáján; aktívabb tényezővé kell válniuk, mely erőteljesebben hat az egyetem életére, munkájára és fejlődésére. Tanárok és diákok közösségének középkori mintája alapján, egy gyümölcsöző együttműködést kell kialakítani, a szocialista humanizmus elveire alapozva. Egy olyan közösség megteremtésére kell törekedni, amely egyfelől a hallgatók egyéniségének teljesebb kibontakozását teszi lehetővé, másfelől pedig bátorítólag, serkentőleg hat az élet és a munka egyre fontosabb folyamataiba való bekapcsolódásukra.

Az egyetem munkája, alapvető funkcióinak betöltése ezáltal dinamikusabbá, hathatósabbá válik. Helyzeténél fogva képes lesz tudományos módszerekkel és eszközökkel állandóan kísérni, értékelni és helyes irányba terelni munkáját. A jövő egyeteme a tudományos vívmányok alkalmazásával elkerüli a tévutakat, a rögtönzéseket és az egyhelyben topogást. Fejlődése határozottabb lesz, a munka különböző formákban, csoportokban, termekben folyik majd, azzal az állandó törekvéssel, hogy az élő valóság alkotórésze és az általános társadalmi fejlődés fon-

tos tényezője legyen. Az ilyen egyetem egyben sokkal fontosabb szerepet fog betölteni az elkövetkező reformokban (az oktatás és a társadalmi tevékenységek más területén is), a társadalmi közösség nagyhorderejű vállalkozásaiban, mert helyzeténél fogva biztosítani tudja a megfelelő tudományos alapot és a megfelelő szakembereket.

Mindez pedig az egyetemen belüli és kívüli munkaértékelés új, korszerű alapokra való helyezését is feltételezi. Olyan serkentést, rendszert, amely nemcsak a több munkát, illetve a tevékenység kiterjesztését, hanem a minőség és a munkatermelékenység növelését is a gyökeres változások érdekében ösztönzi. A felsorolt törekvések, a jövőbeli fejlődés irányelvei nem újkeletűek. Némelyik már kezdeti szakaszában van, néhány már jelentősebben meg is nyilvánul, némelyiket pedig ez ideig szem elől tévesztettük.

Az egyetemeink átalakulását felgyorsító, illetve lassító *alapvető tényezők* közül csak a szubjektíveket említjük: a tanárt és a hallgatót.

Régóta tudjuk, hogy megfelelő tudományos dolgozó és oktatók nélkül nem valósítható meg egy átfogó egyetemi reform. Ennek érdekében mégis keveset tettünk. Világos, hogy nekünk *komplett egyetemi oktatókra* van szükségünk, akik nemcsak a tudományos vívmányok értékelésére és tudásuk gyarapítására képesek, de megfelelő pedagógiai ismeretekkel és képességekkel, határozott világnézettel és megfelelő, személyes értékekkel is rendelkeznek. Helyes és haladó álláspontra kell helyezkedniük hivatásukkal *kapcsolatban*, a tudomány és pedagógiai munka, az egyetemisták és kollégáik, az egyetem (intézet) és a társadalom iránt, továbbá bírálóan viszonyulni a világhoz, a tudományhoz és önmagukhoz.

Kreatív, széles látókörű személyiségeknek kell lenniük, hogy helyesen fel tudják mérni a jelent és jövőt. Felelősségteljesen kell dolgozniuk, arra törekedve, hogy minél jobb és korszerűbb pedagógusok és nevelők legyenek — hogy hallgatóik segítőtársává, az öngazgatás aktív tényezőjévé váljanak, akik egyidejűleg vállalják az általános társadalmi haladás felelősségét, és az új társadalmi folyamatokba való aktív bekapcsolódást.

Ezekhez az alapvető követelményekhez tartozik még minden egyetemi tanár permanens önművelése és önnevelése. Személyiségének és munkájának tanulmányozása a tanárok és tudományos dolgozók értékeléséhez is segítséget nyújthat.

A *hallgatónak* szintén eleget kell tennie az eredményes tanulás feltételeinek, aktívan be kell kapcsolódnia az egyetem életébe és a tudományos kutatómunkába. A vele szemben támasztott követelmények a következők: a tudás meghatározott mennyisége és minősége, készségek és jártasságok, általános és speciális képességek, valamint munkaszokások fejlettsége, továbbá a választott hivatás iránti érdeklődés, az állandó, termelékeny munkára való motiváltság, néhány fontos álláspont, nézete, felfogások stb.

Mindenki tudatában van, hogy hallgatóink jó része ezekkel a kvalitásokkal még a minimális mértékben sem rendelkezik (olyan mértékben, amely pótolható, továbbfejleszhető). Két kiút marad tehát a számukra: hogy az egyetemet elkeseredetten otthagyják, vagy pedig számos sikertelenség után alacsonyabb osztályzási kritériumok segítségével és a studiumok jelentős megnyújtásával mégiscsak oklevélhez jussanak. Társadalmi szempontból mindkét megoldási mód elfogadhatatlan. Az egyetlen helyes megoldás a következő: hogy az egyetemre megfelelő szelekció révén, csak az ilyen oktatásra alkalmas és érett fiatalokat vegyék fel, illetve, hogy a megkezdett oktatási reform keretében jobban felkészítsék őket az egyetemre.

Az egyetem gyökeres átalakulásának objektív feltételei sem mellékesek, de mégis nehezebb a minden szempontból kifogásatlan személyi tényezők biztosítása. Ezért foglalkoztunk velük részletesebben.

Végezetül tehát újból feltehetjük a kérdést: *Reformot vagy új egyetemet? Új, korszerű egyetemet — a jövő egyetemét* kell megalapoznunk, amely megfelel a fejlett öngazgatás követelményeinek.

Sok tekintetben teljesen új lesz, de egyes vonásaiban a régire, a jelenlegire fog hasonlítani (azon vonásaiban, melyek már eltávolodtak attól, amit elavultnak nevezhetünk). Nagy átalakulás előtt állunk. A fejlődés, akadályokkal és nehézségekkel teli útjára léptünk. Hozzáállásunkon, határozottságunkon, alkotóképességünkön múlik e folyamat intenzitása, és hatékonysága, amely még csak a csírájában és körvonalai-ban alakult ki.

A társadalmi fejlődés szempontjából e kivételes jelentőségű és bonyolult cél elérésében a legnagyobb feladat az egyetemi tanárookra és a tudományra hárul, de ugyanakkor a szélesebb társadalmi aktivitást: a társadalmi erők mozgósítását is megköveteli.

Rezime

Reforma univerziteta ili novi univerzitet

U razmatranju te aktuelne problematike autor polazi od toga, šta je za-pravo kod nas (posebno na Univerzitetu u Novom Sadu) na po!ju reforme — u naučnom radu, u transferu nauke i u pravcu osavremenjavanja nastavnog procesa — urađeno, koja su ona po!ja delatnosti koja su samo delimično zahvaćena ili su samo „dodirnuta” reformnima pokretom, a koja su u potpunosti ostala izvan tih u suštini pozitivnih promena.

Tragajući za uzorcima takvog, u celini nezadovoljavajućeg stanja i sagledavajući posledice tih parcijalnih napora, zaključuje da na današnjem univerzitetu nužno mora doći do dubokog preobražaja. Treba da počne, intenzivna borba za novi, savremeni univerzitet koji istovremeno nosi u sebi i izvesne klice starog, klasičnog univerziteta a koje se javljaju u novom savremenom vidu.

Suština tog preobražaja je u uključivanju univerziteta u društveni život, u sistem udruženog rada, što pretpostavlja nov odnos nauke prema društvu i savremenije tretiranje osnovnih funkcija univerziteta — u njihovoj međusobnoj povezanosti i uslovljenosti.

Borbu za novi univerzitet povezuje i sa usavršavanjem sistema samoupravljanja na univerzitetu, sa izgradivanjem savremenog sistema naučnog rukovođenja, sistema informisanja i sa osposobljavanjem univerziteta da svoj rad naučno prati, proučava, vrednuje i usmerava.

Na kraju ukazuje na uticaj raznih društvenih faktora, samoupravnih i izvršnih organa na rad i razvitak univerziteta, kao i na ulogu društvenih organizacija u tom preobražaju.

Od osnovnih faktora tog preobražaja zadržava se samo na veoma važnim, odlučujućim subjektivnim faktorima: na univerzitetskom nastavniku i na studentu.

Svoj rad završava insistiranjem na mobilisanju svih društvenih snaga za preobražaj univerziteta od čega u mnogome zavisi dinamika opšteg društvenog razvitka.

Summary

Reforming the University or a New University

Discussing this current matter the author begins his work with a question: what is done (at the Universities) on the field of reformation, which are those fields of activities that are not reached yet in this reforming movement and which are those that totally stayed out of the positive changes.

In searching for the reasons of this unsatisfactory state and looking at the results of these efforts we can come to a conclusion that it has to come to a great change. An intensive battle is to be started for a modern university which has some details from the old classical university.

The sence of this reform is the adaption of university to the social life and system of associated lamour, which can not be done without a new relation between the science and society.

The battle for the new university is connected to the system of self management at the university, with the building of a modern system of scientific management, information system and making the university ready to follow, study, value and lead it's own work.

At the end the author points out the effect of different social facts on the work and development of the university and the role of social organization in this reformation.

From the basic facts of reformation he points out only the most important ones, the subjective facts: the university professors and the students.

He finishes his work by insisting on the mobilization of social power in the reform of university, which would effect the speed of social development.